
Mirko Ramovš
Valček kot slovenski ljudski ples

V prispevku je valček obravnavan kot ljudski ples na Slovenskem. Po razgrnitvi domnev o izvoru valčka in analizi njegovih oblik v okolju, kjer je nastajal, so predstavljeni koreološka podoba valčka kot ljudskega plesa, njegova vloga v šegah in navadah in mesto v plesnem repertoarju.

The article focuses on the waltz as a folk dance in Slovenia. It discusses different hypotheses about its origin, and its variants in the milieu in which it had originated. This is followed by an analysis of the choreological aspect of the waltz as a folk dance, its function in folk tradition and customs in particular, and its role and the dance repertoire.

Valček sodi med tiste evropske plesne s konca 18. in iz prve polovice 19. stoletja, ki so se rodili, oblikovali in živeli na podeželju med kmečkim prebivalstvom, se od tam razširili na meščanska in celo aristokratska plesišča, kjer so dobili novo podobo, vendar so se nato preoblikovani vrnili nazaj na podeželje. Vendar je valček eden redkih, ki živi še danes in ga plešejo v vseh družbenih okoljih, vsak na svoj način. Prispevek bo skušal pokazati, kako se je na Slovenskem valček oblikoval in živel kot ljudski ples.

1.

Evropski duh je v času med 1770 in 1850 obvladovala romantika. Rodila se je kot nemško gibanje, kot nasprotovanje francoski klasiki, kot boj proti odrevenelosti, za vse živo in razgibano, za dušo in prekipevajoče čustvo. Generacija romantikov je iskala opojnost, svobodo gibanja, odklanjala pa ustaljenost, zanjo so bili bistveni srce, čustvo, strast, prvinsko življenje, odkrila je ljudstvo kot pravir naravne biti. Romantika se je odmaknila od razumarstva 18. stoletja, prizadevala si je združiti končno in neskončno ter doseči univerzalnost, saj je prav tisti čas pokazal, kako razdrobljena je podoba evropskega duhovnega in političnega sveta. Zanimanje za staro in naravno je spodbudilo in okrepilo raziskovanje domače zgodovine jezika in ljudskega izročila. Herder je zlasti

povzdignil ljudsko poezijo, razglasil jo je za naravno, prvotno, izvirno pesništvo, ki naj bo podlaga moderne poezije. »Romantika je vplivala na versko, socialno, politično in nacionalno mišljenje, na filozofijo in znanosti, kakor tudi na različne ideologije, bodisi konservativne ali liberalne.«¹

Spremembe v družbenih odnosih, ki so nastale po francoski revoluciji, so vplivale na družabno vedenje v zasebnem in javnem življenju, na zabavah, veselicah in velikih javnih plesih. Zato se je morala spremeniti tudi podoba plesa, tako umetniškega kot družabnega. Značilnost plesa s konca 18. in v 1. pol. 19. stoletja v okviru družabnih zabav je nov pojav parnega plesa, sproščenega v tehničnem pogledu in s poudarjeno razgibanostjo vznesenih ritmov. Opuščajo se nekdanji dostojanstveni plesi in njihove zapletene oblike, negujejo se veseli in preprostejši plesi, dostopnejši meščanskim plastem plesalcev. Družabne plese plešejo iz zabave, ne iz težnje, da bi pokazali visoko raven plesne tehnike. Od predrevolucijskih plesov je ostal samo *contredance* in skozi vse 19. stoletje živel kot *kvadrilja* (četvorka) in *lancier*. Čas učenja družabnih plesov je postajal vse krajši; nekdanj so potrebovali vrsto let, zdaj so zadoščali trimesečni ali polletni tečaj, nazadnje samo še šesttedenski ali celo mesečni. V plesu meščanske družbe je nastalo germansko-slovansko obdobje. Angleški *contredance*, nemški valček, slovanski polka, mazurka in krakovjak so zavladali na plesiščih zasebnih salonov in javnih plesnih zabav. Na javnem plesu je mogel vsak plesati z vsako, če je plačal vstopnico. Vsak je izbiral po svojih simpatijah, vsaj enkrat so smele izbirati tudi dame.

Kot viharji veter je privršala revolucija valčka ob koncu 18. stoletja. Angleški plesi tipa *contredance* so bili podoba všečnega, samozadovoljnega meščanstva, nasproti kateremu se je dvignila mlada meščanska generacija. »Angleški plesi so samo capljanje brez značaja, lepa plesna umetnost je padla na raven navadnih fizičnih vaj ... Vsak ples mora imeti značaj. Naši figuralni plesi pa so brez značaja in izraza, so samo smešna igra nog, goli mehanizem«, je zapisano v nekem plesnem koledarju iz leta 1801. Valček pa je bil izbruh srca, valček je bil duša, opojnost, zamaknjenost, blaženi sen, valček je bil poezija in romantika.²

O nastanku valčka so mnenja različna. Z etimološkega stališča je nespodbiten njegov nemški izvor. Ime *Walzer* izvira iz nemške besede *waltzen*, kar je prvotno pomenilo biti »na potovanju« (auf der Walz), proti koncu 18. stoletja pa se je rabilo v pomenu »vrteti se« (*sich walzen*).³ Med opisi kmečkih plesov poznega srednjega veka je mogoče najti vrsto namigov na parne plese z vrtenjem, ki so izhodišče za poznejše parne plese v krogu in morejo veljati kot daljni predhodniki valčka. Neposredni izvor valčka je vsekakor treba iskati v podeželskih plesih, ki so jih plesali predvsem v južnih nemško govorečih deželah in so bili različno imenovani – često za en in isti ples, npr. kot *Dreher*, *Schleifer*, *Deutscher*, *Ländler*, *Schwäbischer*. Valček v krogu namreč ni nič drugega kot ločena in osamosvojena zaključna figura *Ländlerja*, pri katerem se par po kratki igri snubljenja in odmikanja združi v tesno objetem plesu v krogu. Sredi 18. stoletja je moral biti valček – seveda še ne pod tem imenom – na podeželju že splošno razširjen in priljubljen. Enega prvih dokazov z označbo *Walzen* je najti 1754 v neki

¹ J. Kos, Romantika, v: *Enciklopedija Slovenije* 10, Ljubljana 1996, 281.

² H. Günther und H. Schäfer, *Vom Schamanentanz zur Rumba*, Stuttgart 1959, 142–158; A. Goldschmidt, *Handbuch des deutschen Volkstanzes. Textband*, Berlin 1970, 167–171.

³ O. Schneider, *Tanz Lexikon*, Mainz 1985, 594–595 (geslo Walzer).

avstrijski komediji, v kateri se je pelo *walzen umatum*. In že leta 1760 so bili v bavarskem mestecu Eurasberg *teutsch walzende* plesi prepovedani.⁴

Od druge polovice 18. stoletja sta se tudi v mestnih plesnih dvorinah začela uveljavljati *Deutsche* in *Schleifer*, ki sta že imela valčku podobno obliko in sta zaradi zanosnosti osvojila mlado meščanstvo, ki je iskalo svojo povezanost tako s podeželsko kot dvorsko kulturo. Goethe v svoji knjigi *Aus meinem Leben, Dichtung und Wahrheit* iz časa okoli 1770 poroča, da se *das Walzen* zdi dobremu meščanstvu še težavno, nasprotno pa so na deželi, v Sesenheimu, *Allemanden, das Walzen und Drehen* začetek, sredina in konec plesnih zabav. Leta 1782 je bila v Wetzlarju objavljena prva knjiga o novem plesu z naslovom *Etwas über das Walzen* (G. von Zangen). Novi družabni ples je dosegel ob koncu 18. stoletja prvi vrhunec svoje priljubljenosti. Takrat se je uveljavilo tudi njegovo ime *Walzer*.

Le počasi se je *Walzer* uveljavljal v plesnih dvorinah plemstva. Njegov pojav je povzročil val sramoten in prepovedi. Okoli 1790 je prišel prek Strassburga v Pariz. Na pruskem dvoru je bil 1794 za dolgo prepovedan, v konservativne angleške kroge je prišel šele 1812. Zgodnja oblika valčka se je komaj razlikovala od *Ländlerja*, pod vplivom mestnega okolja in na gladkem parketu pa se je ples spremenil v glasbenem in koreografskem pogledu. Tempo se je pospešil, poskočne korake so nadomestili drseči. Za spremembo so bile odločilne skladbe valčkov dunajskih glasbenikov, kot so bili Lanner, Strauss in sinovi ter drugi mojstri. Kot »dunajski valček« je z Dunaja začel svojo zmagovito pot po svetu in doživel v 19. stoletju, približno od 1825, svoj drugi razcvet.⁵

Za valček je značilno, da se par obrača okoli svoje osi, hkrati pa se pomika naprej po krožnici, dokler ne pride nazaj na izhodiščno mesto. Vsak obrat terjaja šest korakov v dveh 3/4 taktih, v enem taktu torej tri korake. Podeželski valček je v nemški domovini še dolgo obdržal mirno podobo, vpliv hitrejšega tempa mestnega valčka je opazen šele proti koncu 19. stoletja.⁶ Razen tega so se na podeželju ohranile tudi bistveno bogatejše valčkove plesne oblike. Nemški in avstrijski raziskovalci v zbirkah in literaturi navajajo šest vrst valčka.

1. *Valček s prestopanjem (Getreter Walzer)*, pri katerem plesalci napravijo v enem taktu tri majhne enakomerne korake na celem stopalu, brez poudarjanja enega izmed korakov. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l d l / d l d /.

2. *Valček z menjalnim korakom (Wechselschrittwalzer)*, pri katerem je v vsakem taktu prvi korak poudarjen z mehkim klecem, drugi in tretji pa sta izvedena na prednjem delu stopala in je drugi korak vedno prikorak. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l d l / d l d /.

3. *Drseči valček (Schleifwalzer)*, pri katerem je v vsakem taktu prvi korak poudarjen z mehkim klecem, medtem ko neobtežena noga s prednjim delom stopala počasi drsi za prikorak k obteženi, ko se obe nogi dvigneta na prednji del stopala, nato pa se na tretjo četrtinko obe spustita na celo stopalo in se teža zopet prenese na nogo, ki je začela ples. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l (d) / d (l) /.

⁴ A. Goldschmidt, Nav. delo, 167.

⁵ Prav tam; C. Sachs, *Eine Weltgeschichte des Tanzes*, Hildesheim, Zürich in New York 1992 (3. Nachdruck des Ausgabe Berlin 1933), 288–292.

⁶ F. M. Böhme, *Geschichte des Tanzes in Deutschland*, Hildesheim 1967 (Leipzig 1886), 216–219 (Der Walzer).

4. *Dunajski valček (Wienerwalzer)*, ki se pleše podobno kot valček z menjalnim korakom, le da plesalec začne z desno nogo, plesalka pa z levo: / d l d / l d l /.

5. *Poskočni valček (Hüpfwalzer)*, pri katerem plesalec napravi na prvo četrtno korak z levo nogo (plesalka z desno), na drugo četrtno odskoči in na tretjo četrtno zopet doskoči, medtem ko se neobtežena desna (leva) noga nekoliko skrči. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l - l / d - d /.

6. *Dvokoračni valček (Zweitritt)*, ki se pleše podobno kot poskočni valček, le da korak ni izveden s poskokom, ampak se na 2. četrtno noga samo dvigne na prednji del stopala in se na 3. četrtno spet spusti na celo stopalo. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l. / d. /.

7. *Odprti valček (Offene Walzer)*, za katerega je značilno, da plesalec in plesalka plešeta valček z menjalnimi koraki po krogu naprej in nazaj večinoma vštric, a se pri tem držita le z eno roko. Plesalec začne z levo nogo, plesalka z desno: / l d l / d l d /.

2.

Valček se je na Slovenskem verjetno pojavil že ob koncu 18. ali vsaj na začetku 19. stoletja. Tako kot druge plesne so valček prinesli na Slovensko »frentarji« – rokodelci, ki so se v svojem poklicu spopolnjevali v avstrijskih deželah, pa vojaki in študentje.⁸ Prve podatke o njem najdemo v odgovorih na vprašalnice, ki so bile leta 1811 na pobudo nadvojvode Janeza poslane vsem nabornim okrajem tedanje vojvodine Štajerske.⁹ Iz slovenskega dela so prišli odgovori iz Arveža,¹⁰ Cmureka,¹¹ Fale,¹² Hrastovca,¹³ Ormoža, Podsrede, Polskave, s Ptuja, iz Rogatca, Slovenskih Konjic in Studenic.¹⁴ Za ples so bili odgovori skromni. Leta 1812 izpolnjeni vprašalnici iz Fale in Studenic omenjata, da so med prebivalci razširjeni predvsem »*die deutsche Tänze*«, medtem ko leta 1815 izpolnjevalec ankete iz Hrastovca (odgovori se nanašajo na celotno gospodstvo) že navaja »*der deutsche Walzer*«. Ni seveda jasno, ali se v odgovorih iz Fale in Studenic pod nemškim plesom skriva valček, kar sicer lahko domnevamo glede na to, da je bil valček v teku svojega razvoja pogosto imenovan *Deutscher* ali *deutsche Tanz*. Toda poročevalec iz Hrastovca ga že nedvoumno pozna kot »*Walzer*« in se tudi zaveda njegovega nemškega izvora. Delo za anketo nadvojvode Janeza pa je nato žal za več let zastalo.

Medtem je leta 1838 gubernijski prezidij v Ljubljani pred nameranim obiskom cesarja Ferdinanda v Ljubljani petim kresijam razposlal okrožnico o noši, zabavah in plesih. Na podlagi odgovorov naj bi pripravili prireditev, na kateri bi vladarju predstavili posebnosti ljudstva na deželi. Do obiska ni prišlo, ostali pa so odgovori.¹⁵ Kljub temu, da niso posebej izčrpni, vendarle posredujejo podobo plesa v tistem času. Iz njih je razvidno, da je bil valček takrat že splošno v navadi in da je prav nemški valček z

⁷ A. Goldschmidt, Nav. delo, 162–166.

⁸ M. Ramovš, *Polka je ukazana. Plesno izročilo na Slovenskem. Gorenjska, Dolenjska, Notranjska*, Ljubljana 1992, 17.

⁹ N. Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. I/1*, Ljubljana 1985, 7–48.

¹⁰ Nav. delo, 64.

¹¹ N. Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. I/2*, Ljubljana 1987, 145.

¹² N. Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. I/3*, Ljubljana 1989, 241.

¹³ N. Kuret, *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. II/1*, Ljubljana 1993, 85.

¹⁴ Izpisi za kraje, ki še niso bili obdelani, so v arhivu Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZUV Ljubljani: Narodopisni arhiv 11/10.

¹⁵ Prepis vsega gradiva je v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani.

drugimi nemškimi plesi vred že spodrinil domače izvirne plesne. V odgovorih se za valček še vedno največkrat uporablja ime »*der deutsche Tanz*»¹⁶ (Beljak, Trbiž, Celovec-Paternion, Vetrinj, Št. Jurij nad Celovcem, Telenberk pri Velikovcu, Stari dvor, Zg. Bela, Snežnik, Postojna, Trebnje, Mirna), »*der Deusch Tanz*» (Humperk), »*der Deutsche*» (Postojna), »*Deutsch*» (Stična) ali da se pleše »*deutsch*» (Celovec, Beljak, Dobrla vas, Pliberk, Kriva vrba, Ženek, Vipava, Stična, Boštanj), »*auf deutsch Art*»¹⁷ (Zg. Bela), »*in deutscher Manier*»¹⁸ (Kapla), toda pogosto tudi že »*Walzer*» (Osoje, Humperk, Prem, Senožeče, Planina, Novo mesto, Ribnica, Stična, Kostanjevica, Višnja gora) ali še vedno samo »*Walzen*» (Idrija, Kočevje, Šmohor). Za potrditev, da gre pri imenu »*Deutsche*» za valček, služi opomba poročevalca iz Stične, kjer je pri »*Deutsch*» v oklepaju zapisal še »*Walzer*».

Po dvajsetih letih je akcijo nadvojvode Janeza obnovil arhivar, bibliotekar in nadvojvodov zasebni tajnik dr. Georg Göth. Toda vprašalnice za obe slovenski kresiji, mariborsko in celjsko, so bile verjetno razposlane šele leta 1842, saj je večina izpolnjenih iz leta 1843 (skupno iz 494 krajev). Žal je bilo v njih (kolikor je bilo mogoče ugotoviti po doslej obdelanih) le malo odgovorov o plesu in je njihov splošni povzetek ta, da Slovenci svojih plesov skoraj nimajo ali so le neroden posnetek nemških ali gornještajerskih. Očitno pa je bil valček takrat že splošno razširjen, čeprav še vedno imenovan le kot nemški ples (pleše se »*deutsch*») in le redko »*Walzer*» (Solčava, Maribor, Jelše).

O valčku kot podeželskem plesu skoz drugo polovico 19. stoletja nimamo nikakršnih podatkov, saj za zbiralce in opisovalce »narodnega blaga« ni sodil med »narodne« plesne, temveč je veljal za navadnega. Predmet njihovega zanimanja so bile predvsem narodopisne posebnosti v obrobni pokrajini slovenskega narodnostnega ozemlja: v Beli krajini kolo in v Ziljski dolini stehvanje z visokim rejem.¹⁹ Brez dvoma pa je bil valček v tem času že trdno zasidran v sporedu kmečkih godcev in nepogrešljiv na javnih in domačih plesnih zabavah ter svatovščinah; v letih pred 1. svetovno vojno je na njih prav gotovo že zavzemal osrednje mesto. To dokazujejo tudi odgovori na »Popraševalno polo o narodnih pesmih, narodni godbi in narodnih plesih«, ki jo je za sondiranje terena leta 1906 v okviru vsedržavne akcije razposlal Odbor za nabiranje slovenskih narodnih pesmi. Namenjena je bila predvsem duhovnikom, učiteljem in drugim državnim uradnikom, ki so imeli stik z ljudmi. Odziv na akcijo odbora je bil precej pičel, saj je v njegovem arhivu 77 izpolnjenih pol, medtem ko je 13 neizpolnjenih, ker so jih naslovniki take vrnili.²⁰ Odgovorov, v katerih so plesi navedeni poimensko, je vsega skupaj 18, in pri 17 odgovorih je med plesi naveden tudi valček (Luče, Ljutomer, Sv. Urban, Breginj, Glinje, Škofiče, Kotlje, Stahovica, Srednja vas v Bohinju, Češnjica) ali valcer (Voglje, Solčava, Ljubno, Šmartno pri Slovenjem Gradcu), valcar (Koprivnica), bolcer (Žetale) in tajč (Kapele pri Brežicah). V drugih vprašalnicah je okence, pripravljeno za odgovore o plesih, prazno ali prečrtano, kar je pomenilo, da »narodnih« plesov niso več plesali. To se zdi skoraj neverjetno, vendar postane razumljivo iz tistih odgovorov, v katerih so izpolnjevalci navajali, da »narodnih« plesov ne plešejo več,

¹⁶ »*der deutsche Tanz*«, nemški ples.

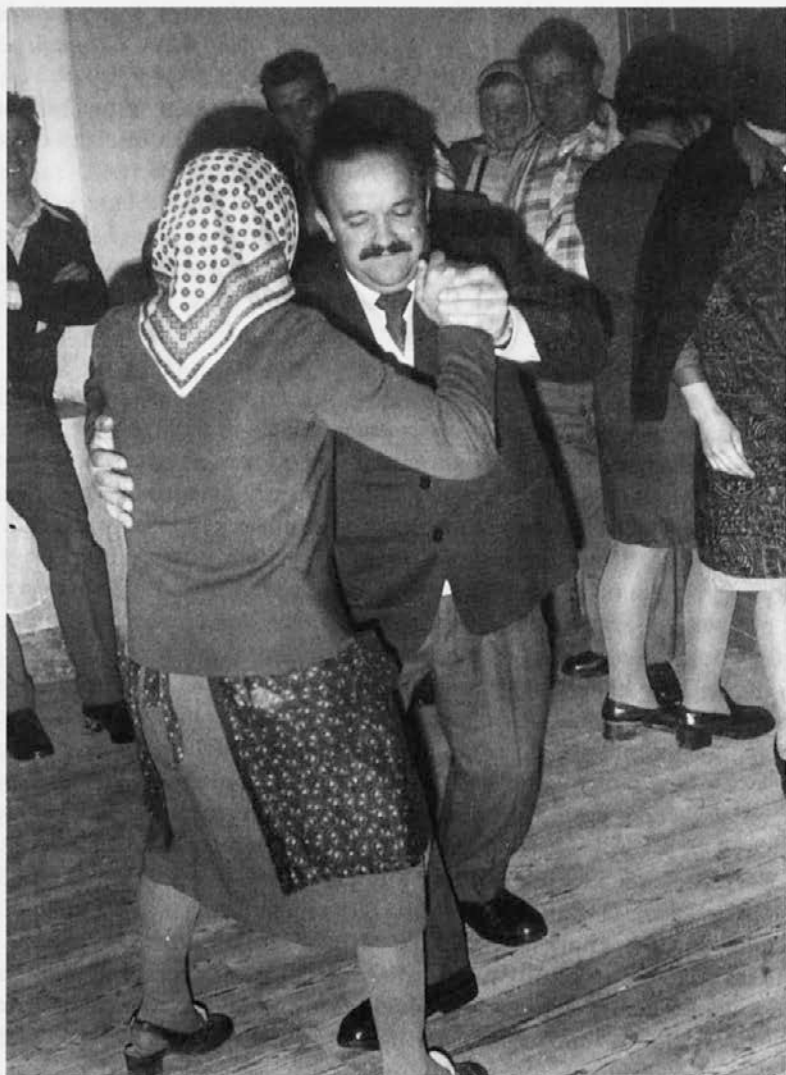
¹⁷ »*auf deutsch Art*«, na nemški način, po nemško.

¹⁸ »*in deutscher Manier*«, v nemški maniri, po nemško.

¹⁹ M. Ramovš, *Polka je ukazana. Plesno izročilo na Slovenskem. Gorenjska, Dolenjska, Notranjska*, 11–12.

²⁰ M. Ramovš, Štrekljev prispevek k raziskovanju slovenskega ljudskega plesa, *Traditiones* 24, 1995, 293–300.

ampak samo navadne ali »obče znane«. Taki odgovori so bili deloma posledica dejstva, da odbor v navodilih izpolnjevalcem »Popraševalne pole« ni opredelil pojma »narodno«, oziroma bi moral izpolnjevalcem povedati, da naj navedejo vse plesje, ki jih ljudje plešejo. Vsekakor so ti odgovori za nas pozitivni, saj je takrat med navadne plesje sodil tudi valček, o čemer pričata npr. odgovora iz Luč (»Plešejo se navadni plesi kakor valček, polka, mazurka.«) ali iz Srednje vasi v Bohinju (»Narodnih plesov nimamo, navadno plešejo valček, polko, ceprle, štajeriš.«).

Valček pri Lošpergarju – Spodnji Dolič, 23. 5. 1976 (foto: M. Ramoš, arhiv GNI)

Za čas med obema vojnama nimamo virov, ki bi nam govorili o razširjenosti valčka na slovenskem podeželju. Znanstveno raziskovanje ljudskega plesa se je na Slovenskem

sicer začelo v tridesetih letih 20. stoletja,²¹ vendar se je njegov nosilec France Marolt, podobno kot raziskovalci in opisovalci v 19. stoletju, ukvarjal izključno s posebnostmi slovenskega plesnega izročila v obrobni slovenskih pokrajinah: z ziljskim visokim rejem, metliškim obredjem in s črnomaljskim kolom.²² Zato moremo o razširjenosti valčka med obema vojnoma govoriti le na podlagi terenskih raziskav po 2. svetovni vojni,²³ saj so potekale pri informatorjih, ki so se plesno največ udeleževali prav v času med 1. in 2. svetovno vojno. Po izsledkih raziskav je bilo ugotovljeno, da sta takrat na slovenskem podeželju (razen v Reziji) že prevladala polka in valček, medtem ko so drugi plesi iz 19. stoletja počasi tonili v pozabo, v godčevskem sporedu pa je že zaslediti tudi sodobne plese (tango, sving, fokstrot).

Podobna ugotovitev velja za čas od 2. svetovne vojne: valček in polka ostajata osrednja plesa podeželja na Slovenskem, medtem ko drugi iz obdobja 19. stoletja, razen redkih izjem (prekmurska šotiš in šamarjanka), popolnoma zamrejo. Nekoliko enolični spored poživljajo trenutni sodobni plesi, ki se pojavijo in hitro izginejo.

Glede na to, od kod se je valček širil na Slovensko, je razumljivo, da se je še dolgo ohranjalo izvorno ime *valcer*, vendar pogosto v popačeni obliki: *valcər*, *valcar*, *vajcer*, *vajser*, *volcer*, *volcər*, *volcar*, ali, če je začetni *v* prešel v *b*, *balcer*, *balcər*, *bolcer*, *bolcər*, *bolcar*. Toda že pred 1. svetovno vojno je začel izvorno ali popačeno ime spodrivati poslovenjeni *valček* ali *bolček*, ki je nato po 2. svetovni vojni skoraj prevladal.

3.

Glede na vire in dokumentirane različice, ki so se ustalile na podeželju in tam ostale najmanj do 2. svetovne vojne, lahko zanesljivo rečemo, da so se na Slovensko v prvi polovici 19. stoletja širile prvotne oblike nemškega valčka in da je dunajski valček sredi 19. stoletja dosegel samo meščanska plesišča. Zato se podoba valčka, ki nam jo odkrivajo zapisi, nastali po 2. svetovni vojni, v marsičem ujema z izvorno, opisano v prvem razdelku.

Najprvotnejša oblika valčka je bila tudi na Slovenskem s *prestopanjem*, pri kateri sta plesalec in plesalka v dveh taktih napravila šest majhnih enakomernih korakov na celih stopalih in se pri tem enkrat zavrtela : / l d l / d l d /. Plesalec je navadno ples začel z levo nogo, plesalka pa z desno, lahko tudi narobe. V teku plesa se je par vrtel v desno in se pomikal po krogu v levo naprej.

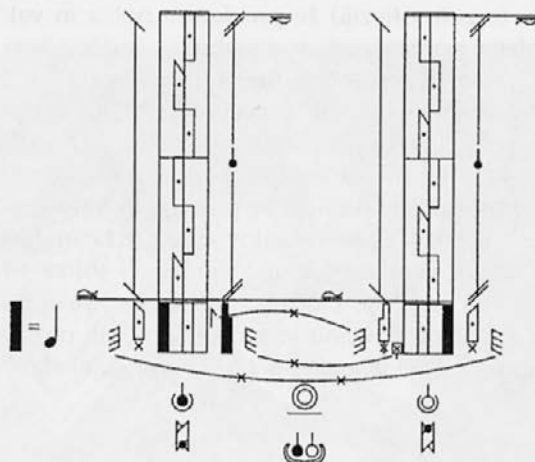
Oblika s prestopanjem se je verjetno razvila iz ene od figur štajeriša, in sicer tiste, ki je bila v načinu izvedbe skoraj enaka valčku. Plesalec in plesalka sta se namreč prijela v zaprto držo, značilno za valček (plesalec in plesalka sta bila obrnjena drug proti drugemu, plesalec je prijel z desno roko plesalko zadaj v pasu, ona je položila svojo levo roko na njegovo desno ramo, medtem ko sta se plesalčeva levica in plesalkina desnica skoraj iztegnjeni v levo oz. v desno sklenili v višini plesalkinih ram), in se nato na mestu vrtela. Enako sta plesala pri valčku, le da sta se med vrtenjem pomikala po

²¹ Leta 1934 je bil ustanovljen Folklorni inštitut, ki je imel sedež pri Glasbeni matici, vodil ga je France Marolt in bil takrat njegov edini sodelavec.

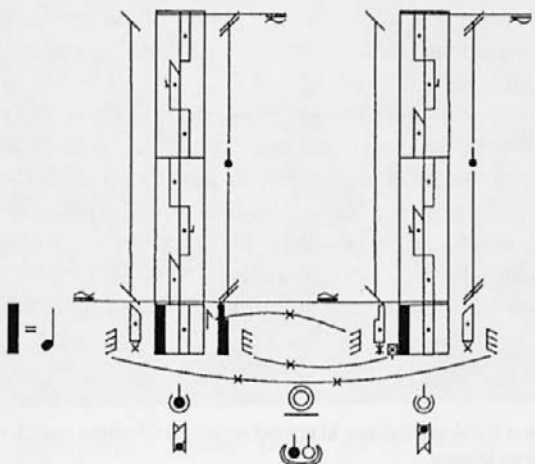
²² Rezultat njegovega raziskovanja sta bili dve študiji: *Tri obredja iz Zilje (Slovenske narodoslovne študije 1)*, Ljubljana 1935 in *Tri obredja iz Bele krajine (Slovenske narodoslovne študije 2)*, Ljubljana 1936.

²³ V letih po 2. svetovni vojni v okviru Glasbenonarodopisnega inštituta France Marolt in Marija Šuštar ter zunanja sodelavka inštituta Tončka Marolt; pri raziskavah, ki jih je organiziral Slovenski etnografski muzej, pa dr. Radoslav Hrovatin.

krogu naprej. V varianti, ki je bila zapisana v Brezovici pri Buču²⁴, sta celo enako kot pri štajerišu ob koncu vsakega osemtaktnega dela valčkove melodije potrkala z nogo ob tla, zaradi česar so ples imenovali *potrkan valček*. Posebnost sta bili dve varianti valčka s prestopanjem: pri *potresavki* iz Benečije²⁵ in Zgornjega Posočja so korake izvajali s potresavanjem telesa, pri *ta nizkem b^bolcarju* iz Retij v Loškem Potoku²⁶ pa so vsak prvi korak v taktu napravili klecnjeno. Valček s prestopanjem danes ni več v navadi.

Najpogostejša je bila oblika valčka, pri kateri je bil obrat izveden v dveh t. i. *menjalnih korakih*: / l d l / d l d /. Drugi korak v vsakem taktu sta namreč plesalec in plesalka napravila kot prikorak na prednjem delu stopala. Enako kot pri prvi obliki je plesalec začel z levo nogo, plesalka pa z desno, lahko tudi narobe. Vrtela sta se v desno po krogu v levo naprej.

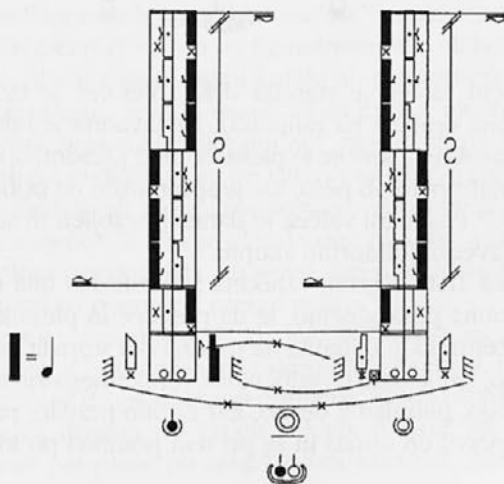
²⁴ GNI Pl 642. Plesala 27. 5. 1968 Franc Pavlič, roj. 1910, in njegova hči.

²⁵ GNI Pl 944. Ples pokazala 7. 3. 1980 Bažilija Lauretič.

²⁶ GNI Pl 228. Ples pokazala 25. 9. 1956 Marija Košir, roj. 1982.

Tako se valček večinoma pleše še danes, le da pomikanje po krogu naprej ni več intenzivno, ali ga sploh ni. Tudi menjalne korake je bilo mogoče izvajati s stilnimi posebnostmi, npr. s klecnjenim prvim korakom v taktu (*ta nizki bolcer*)²⁷ ali z drsanjem neobtežene noge pri prvem koraku (*podrsan valček*)²⁸. Pri različici iz Razkrižja (*pemišvalček*)²⁹ sta plesalec in plesalka del plesa izvajala po krogu naprej, pri čemer sta se držala le z eno roko ali sploh ne, medtem ko sta drugi del v navadni drži plesala na mestu.

Valček s t. i. menjalnim korakom je bil za plesalce zahteven, zato so manj večji raje plesali preprostejšo obliko, ki bi ji lahko rekli tudi *drseči valček*. Zanj je bilo značilno, da je bil v vsakem taktu korak na 1. četrtniko izveden s predhodnim majhnim klecem, medtem ko je neobtežena noga s prsti drsela k obteženi, ki se je nato na 2. četrtniko dvignila na prednji del stopala, neobtežena noga pa se je ob obteženi s prsti dotikala tal. Na 3. četrtniko se je obtežena noga spet spustila na celo stopalo in malo klecnila, neobtežena pa se je pripravila za naslednji korak : / 1 (d) / d (l) /. Plesalec je navadno začel z levo nogo, plesalka pa z desno, vendar to ni bilo pravilo. Par se ni vrtel tako intenzivno kot pri obliki z menjalnim korakom in tudi ne dosledno po krožnici .

Tudi na ta način se valček pleše še danes. Varianta drsečega valčka je bil *ta nizki bolcar* z Zelenbrega pod Strojno,³⁰ ki so ga po podatkih sodeč v enaki obliki poznali tudi drugod. Plesali so ga z izrazitim klecem, izvedenim v predtaktu oziroma v nadaljevanju plesa v vsakem taktu na tretjo četrtniko, in brez drsenja neobtežene noge in dviga obtežene na prednji del stopala v 2. četrtniki.

Posebna oblika valčka je bil *poskočni valček*, ki so ga zaradi visokih poskokov imenovali *ta visoki valcer (bolcar)*³¹ ali v Ziljski dolini *ta vās'očā bolcar*. Plesalec in plesalka (plesalec je navadno začel z levo nogo, plesalka z desno) sta v vsakem taktu napravila na 1. četrtniko korak, na 2. četrtniko odskočila in na 3. četrtniko doskočila na isto nogo, s katero sta začela, medtem ko sta neobteženo nogo nekoliko skrčila : / 1 - 1

²⁷ GNI PI 222. Ples pokazala Ivana Turk 27. 9. 1956.

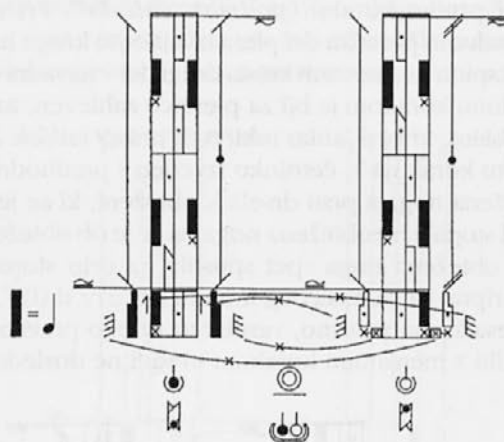
²⁸ Pokazal I. Ramovš, roj. 1889, Ježica pri Ljubljani. Podatki v arhivu GNI.

²⁹ GNI PI 858. Plesala folklorna skupina iz Razkrižja, 9. 3. 1991.

³⁰ GNI PI 1023. Ples pokazala 25. 4. 1957 Angela Ranc, roj. 1900.

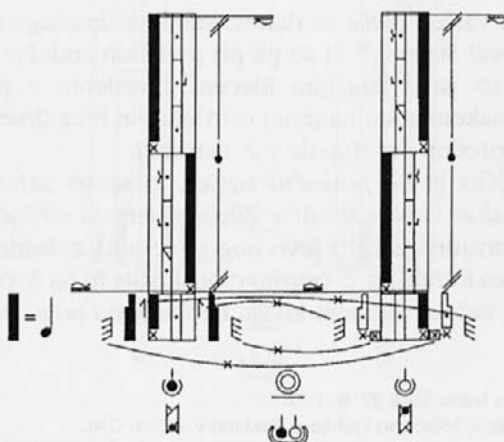
³¹ GNI PI 1022. Ples pokazala 25. 4. 1957 Angela Ranc.

/ d - d /. Pari so enako kot pri valčku z menjalnim korakom napravili v dveh poskokih obrat v desno in se pomikali po krogu v levo naprej.

Značilna za poskočni valček je starejša drža (plesalec je držal plesalko v pasu, medtem ko se ga je ona oprijela na ramenih). Nenavadna je bila oblika poskočnega valčka v Podjuni na Koroškem, kjer se je plesalec med plesom, opirajoč se na plesalko, odganjal od tal in udarjal s peto ob peto, kar je spominjalo na pobijanje muh, po čemer so ples tudi imenovali.⁵² Poskočni valček je danes pozabljen in se ne pleše več, videti ga je mogoče le še v izvedbi folklornih skupin.

Dokaj redka (okolica Trsta, Kostel, vzhodna Štajerska) je bila oblika *dvokoračnega valčka*, ki je bila podobna poskočnemu, le da plesalec in plesalka nista poskakovala, ampak sta se v drugi četrtinki le dvignila na prednji del stopala in se v 3. četrtinki spet spustila na celo stopalo, kar je dalo izvedbi videz vertikalnega zibanja / l. / d. /. Plesalec je ples začel z levo nogo, plesalka z desno, kar ni bilo pravilo; par se je vrtel v desno (v dveh korakih je napravil en obrat) in se pri tem pomikal po krogu v levo.

⁵² GNI PI 1025. Plesala folklorna skupina iz Žitare vasi. Zps. 17. 9. 1995.

Kostelsko varianto dvokoračnega valčka, imenovanega *mulcertanc*, je par plesal poljubno po plésišču, se poljubno tudi vrtel in ples vedno zaključil s potrkom.³³ Dvokoračni valček se je v dveh primerih (*dvojni valček* v Zgornji Koreni³⁴ in *Na oknu glej obrazek bled* v Križevcih pri Ljutomeru³⁵) razvil v poseben ples z ustaljeno melodijo.

Valček se je na navedene načine praviloma plesal samostojno, kar pomeni, da so se pari ves čas, kolikor je trajala plesna melodija, z enakimi koraki vrteli okoli svoje osi in se hkrati pomikali naprej.

Je pa valček mogel postati tudi sestavina drugih plesov, in sicer na dva načina:

a) da je drug ples v celoti prevzel valčkov »menjalni« korak in držo, vendar pri tem ohranil svojo lastno strukturo. Taki plesi so bili varianta *štajeriša* iz Lahovega Grabna pri Jurkloštru,³⁶ variante *malendra* iz Dul v Podjuni in z zahodnega Pohorja³⁷ ter varianta avstrijsko-nemškega »Neubayrischa« *Moja dečwa je djawa*, prav tako iz Dul v Podjuni.³⁸

b) da je bil valček en del plesa, medtem ko je drugi del vseboval figuralne prvine ali hojo po krogu ob petju neke pesmi oziroma samo ob inštrumentalni spremljavi. Pri variantah vzhodnoštajerske *mašarjanke*³⁹ je bil valček lahko po figuralnem delu ali pred njim, medtem ko pri variantah »Neubayrischa« (*ta potrkan tajč, ta potrkana, majpajersš*),⁴⁰ *mrzulina*,⁴¹ variantah *kmečkega valčka*,⁴² pri goričkem plesu *Güri Benko*⁴³ in pri variantah *špansirvalcerja*⁴⁴ vedno po figuralnem delu ali hoji po krogu. Pri večini teh plesov se je valček plesal z menjalnimi koraki ali prestopanjem (*ta potrkan tajč* iz Most pri Žirovnici⁴⁵) po krogu v levo in desno ali na mestu, medtem ko pri *ta potrkani* iz Nomenja⁴⁶ in *špacirbolcarju* iz Mežiške doline⁴⁷ poskočno po krogu naprej.

Valček so plesali tudi pri plesnih igrah, pri katerih so izbirali soplesalca ali soplesalko s pomočjo blazine, ogledala ali stola (*povštertanc, špegutanc, žesltanc*) ali menjali soplesalce (*beksl, ples z metlo*). Valček je plesal samo plesalec z izbrano plesalko ali pa se je igra menjanja soplesalcev dogajala, ko so vsi pari plesali valček. Vendar v teh igrah valček ni bil obvezen, saj so pogosteje plesali polko.⁴⁸

Valček je na podeželju priljubljen še danes, večinoma ga plešejo z menjalnim korakom (začenši plesalci z levo, plesalke z desno ali obratno), manj večči plesalci pa drseči valček, medtem ko so druge oblike pozabljene. Polna plésišča tudi ne dopuščajo, da bi ga plesali drug za drugim po krogu v levo, temveč ga plešejo poljubno po plésišču, pri čemer vsak par pleše po svoji majhni krožnici, zato tudi vrtenje para ni

³³ GNI PI 465. Plesali 16. 10. 1960 Ana Papič in Neža Glat.

³⁴ GNI PI 859. Plesala 20. 9. 1985 folklorna skupina iz Zgornje Korene.

³⁵ GNI PI 856. Plesala 13. 12. 1976 folklorna skupina iz Križevcih pri Ljutomeru.

³⁶ GNI PI 979. Pokazal Miha Borin, roj. 1903.

³⁷ GNI PI 996. Pokazala Vogarjeva mati; GNI PI 997 in PI 998. Plesali 23. 5. 1976 domačini pri Lošpergarju.

³⁸ GNI PI 980. Pokazala Vogarjeva mati.

³⁹ GNI PI 824 (Zg. Korena), GNI PI 826 in PI 827 (Lancova vas).

⁴⁰ GNI PI 413 (Moste pri Žirovnici), GNI PI 67 (Nomenj), GNI PI 981 (Zelenbreg).

⁴¹ GNI PI 276 in PI 782 (Beltinci), GNI PI 700 (Gornji Senik), GNI PI 829 (Razkrižje).

⁴² GNI PI 566 (Prigorica pri Ribnici), GNI PI 274 (Zg. Javoršica), GNI PI 328 (Rateče), GNI PI 311 (Markovci), GNI PI 697 (Gornji Senik), GNI PI 860 (Obrež), PI 1017 (Spodnji Dolič).

⁴³ GNI PI 686 (Pertoča).

⁴⁴ GNI PI 278 (Beltinci), GNI PI 1028 (Mežiška dolina), GNI PI 1029 (Sele pri Borovljah).

⁴⁵ GNI PI 413.

⁴⁶ GNI PI 67.

⁴⁷ GNI PI 1028.

⁴⁸ M. Ramovš, *Polka je ukazana. Plesno izročilo na Slovenskem. Gorenjska, Dolenjska, Notranjska*, Ljubljana 1992, 31–32.

intenzivno. Vrtijo se navadno v desno, le dobri plesalci se zmorejo tudi v levo in v običajni drži, opisani zgoraj. Stara drža, ko plesalec drži plesalko v pasu, ona pa se ga oprime na ramah, je pri valčku opuščena.⁴⁹

4.

Ko je valček skupaj s polko prevladal v podeželskem plesnem sporedu, je prevzel tudi obredno vlogo v nekaterih šegah, ki jo je do tedaj navadno imel štajeriš.

Na svatbi je bil slovesen dogodek solo ples glavnih parov ob začetku svatbe, med svatbo, predvsem pa ples ženina in neveste ob snemanju nevestinega venca opolnoči ali ob koncu svatbe. Kjer se je obred (na Koroškem imenovan npr. *krenc dow rajat*, na zahodnem Pohorju *kranclples*) izvajal ob petju poskočnic camarja in družice, je bil štajeriš kot solo ples obvezen, in se je npr. v Podjuni in Mežiški dolini na Koroškem ohranil skoraj do 60. let 20. stoletja.⁵⁰

-Valček glavnih svatbenih parov na svatbi- - Gornji Senik/Porabje/, 15. 11. 1970 (foto: M. Ramovš, arhiv GNI)

⁴⁹ Podatki v arhivu GNI ZRC SAZU. Osebna opažanja na različnih plesnih zabavah.

⁵⁰ M. Ramovš, *Polka je ukazana, Plesno izročilo na Slovenskem. Koroška in zahodna Štajerska*, Ljubljana 2000, 34–46.

Ko pa se je obred v prvotni obliki začel razkrajati in ni bilo več akterjev, ki bi ga bili sposobni izvajati, je valček hitro nadomestil štajeriš. Posebno, ker so poskočnice začele toniti v pozabo, z njimi pa zadnja vez s štajerišem. Četudi je ponekod snemanje venca še spremljala kakšna poskočnica, ki je ostala v spominu, je bilo to premalo, da bi se štajeriš ohranil, saj je bil valček preveč mikaven. Zato ne preseneča, da sta mladoporočenca povsod tam, kjer so obred snemanja opravljali brez petja poskočnic, že najmanj od 1. svetovne vojne ob tej priložnosti plesala valček. Večinoma so nevesti najprej sneli venec, kar je največkrat storil ženin sam, ponekod ga je lahko snela starešinaova žena ali tudi nevestina botra, nakar je ženin z nevesto zaplesal valček, ki je moral biti nekoliko počasnejši, da je bil sam dogodek slovesnejši. Ta ples je bil navadno prvi ples ženina in neveste na svatbi, saj prej nista smela plesati.⁵¹ V Zlatoličju na Dravskem polju je po obredu snemanja venca z nevesto plesal najprej starešina, in sicer polko, nato jo je prepustil ženinu, rekoč: »No, jaz sem jo naučil plesati, zdaj lahko ti plešeš z njo.« Šele zdaj je mladi par smel zaplesati, praviloma je izbral valček.⁵² Ples je mogel biti tudi pred snemanjem venca (Prušna vas na Dolenjskem, Podvolovjek, Luče).⁵³ V Porabju je morala nevesta med igranjem valčka kratko zaplesati z vsakim svatom, začeni pri najbolj oddaljenih sorodnikih ali znancih, proti koncu s svojimi in moževimi starši in nazadnje z ženinom, ki ji je med plesom snel venec.⁵⁴ Obred snemanja nevestinega venca je marsikod še v navadi, npr. v Porabju, sicer pa je na vseh svatbah, na katerih imajo godce ali vsaj glasbo s plošč ali kaset, obvezen solo ples ženina in neveste, ki je skoraj dosledno valček. Sicer pa so si valček na svatbah izbrali tudi glavni svatbeni pari, npr. starešina in teta, starši mladoporočencev, botri in botre, kadar je bil zanje napovedan solo ples. Enako so valček za solo ples izbrali drugi svatje, če so si ga pri godcih naročili in plačali.⁵⁵

Nenavadno se zdi, da so godci in tudi sami plesalci za solo ples izbrali valček in le redko polko. Zdi se, da je valček s svojim tridobnim ritmom povzdignil slovesnost dogodka, posebno če je bil zaigran v umirjenem tempu. Zato je bil valček za solo ples izbran tudi ob drugih priložnostih, ko je bilo treba počastiti posameznika ob nekem dosežku. Take priložnosti so bile plesne zabave po končanih skupnih delih, kot sta bili v Mežiški dolini steljeraja (pripravljanje stelje) ter v Podjuni in Rožu teritev lanu. Plesna zabava se je po steljeraji začela s tekmovanjem za pušeljc. Gospodar je vrgel na mizo, okoli katere so sedeli steljerajovci, debelejšo namiljeno repo ali kolerabo ali namaščeno smrekovo korenino, »rajcelj«. Vsak od njih je hotel repo ali rajcel zgrabiti. Komur se je posrečilo, je dobil pušeljc: šartelj, v katerega so zatakneli smrečico, okrašeno s cigaretami in svečicami ali pa steklenico žganja. Dobitnik pušeljca je nato zaplesal solo z dekletom, ki mu ga je prinesla, ali pa z gospodinjo. Ples je bil najmanj od 1. svetovne vojne (tako daleč je segal spomin informatorjev) vedno valček, pogosto mirni *ta nizki bolcar*, saj se plesalec s pušeljcem v roki ni mogel hitro vrteti. Pušeljcev je bilo lahko na steljeraji več in vsakokrat je dobitnik plesal solo. Podobno je bilo tudi na »teričēnbalu«, plesu po končani teritvi. V Podjuni so po »pojedini« terice tekmoval, katera bo dobila pušeljc. V Globasnici in Blatu, npr., je gospodinja vrgla med terice tri ali več jabolk (Globasnica, Blato) in tista, ki je dobila jabolko, zaznamovano s križcem, je dobila

⁵¹ Arhiv GNI ZRC SAZU.

⁵² Povedal Franc Kacijan, r. 1917 v Zlatoličju (arhiv GNI ZRC SAZU).

⁵³ Arhiv GNI ZRC SAZU.

⁵⁴ Tako je bilo na svatvi v Gornjem Seniku 16. 11. 1970 (Arhiv GNI ZRC SAZU).

⁵⁵ Arhiv GNI ZRC SAZU.

pušeljc, tj. šartelj s šopkom. V Kamnu v Podjuni pa je gospodinja tericam prinesla na krožniku papirnate zvitke, v katerih so bila koruzna zrna, razen v enem, v katerem je bilo fižolovo. Vsaka je potegnila en zvitek. Tista ki je izbrala zvitek s fižolovim zrnem, je dobila pušeljc, šartelj z rožo, in postala »roža«. V obeh primerih je sledil solo ples dobitnice z njenim izvoljencem ali sinom gospodarja, kjer je potekala zabava, in solo ples je bil vedno valček.⁵⁶

Solo plesi so plesali tudi na splošnih plesnih zabavah (veselicah), če jih je kdo godcem naročil in plačal. Vendar se je to redko dogajalo, ker so bili solo plesi nezaželeni.⁵⁷ Onemogočali so namreč plesati ostalim. Če pa ga je vendarle kdo naročil, je bil naročeni ples skoraj obvezno kakšen poseben valček.

«Svatje plešejo ob koncu svatbe zunaj na travniku» – Gornji Sentk /Porabje/, 16. 11. 1970 (foto: M. Ramovš, arhiv GNI)

V primerjavi z drugimi pokrajinami na Slovenskem je zahodni del slovenskega narodnostnega ozemlja, predvsem Slovenska Istra, Brkini, Vremska dolina, Kras, okolica Trsta in Gorice, deloma Vipavska dolina, Banjška planota in okolica Kobarida ohranil veliko posebnih navad na plesnih zabavah, ki so bile največkrat povezana z žeganji. Ker je na tem območju za žeganje in z njim povezano veselico s plesom najpogostejše ime *šagra*, imenujejo danes takó tudi veselico, ki ni povezana z žeganjem. Pri pripravi plesne zabave je imela nekdanj izključno vlogo fantovska družba in jo ima v drugačnih oblikah in spremenjenih okoliščinah še vedno. Njena dolžnost je

⁵⁶ M. Ramovš, Nav. delo, str. 27–29.

⁵⁷ Arhiv GNI ZRC SAZU.

bila pripraviti, voditi in nadzorovati plesno zabavo. Za izvedbo je zadolžila fante, ki so jih v Slovenski Istri, na Krasu in v tržaški okolici imenovali *párterji*, v Brkinih in Vremški dolini *fantje od bala*, na Banjški planoti pa *kordávci*. Izključna pravica teh fantov je bil *prvi ples*. Zanj so si že mesec prej izbrali plesalke, vendar je izbor ostal skrivnost. Prvi ples je bil slovesen dogodek, ki ga je opazovala vsa vas in tudi komentirala njegov potek in izbor plesalk. Prvi ples ni bil en sam, ampak splet šestih, sedmih plesov, ki so bili največkrat valček, polka, mazurka in lender. Prvi v tem spletu, imenovanem *partida*, je bil vsaj pred drugo svetovno vojno vedno valček, prej pa tudi lender, zlasti v Slovenski Istri in okolici Kopra, ki pa je bil pravzaprav le počasna oblika valčka.⁵⁸

V sporedu podeželskih plesnih zabav je valček kmalu, ko se je pojavil, zasedel ugledno mesto in začel skupaj s polko druge plese riniti v pozabo. Zato je večina informatorjev za čas med obema vojnama poudarjala, da so na zabavah ob različnih priložnostih največ plesali valček in polko, le ponekod (vzhodna Štajerska, Prekmurje) so omenjali tudi druge (npr. mašarjanka, šamarjanka, mazurka, sotiš).⁵⁹ Valček je na plesni zabavi vedno sledil hitri polki, pri valčku so si plesalci in plesalke spočili, razen tega je valček, še posebno v počasnejšem tempu, omogočal pogovor in tudi dvorjenje.

Ob tem se postavlja vprašanje, kaj vsebuje valček, da je postal in ostal eden najpriljubljenejših plesov pri vseh stanovih in generacijah. Ob njem so se zvrstili različni plesi, mnogih med njimi že davno ni več in se jih nihče niti ne spominja, valček pa živi naprej, ne da bi zgubil privlačnost in ne da bi se oblikovno spremenil. Za to ima zasluge v prvi vrsti njegova glasbena podoba, njegov tridobni ritem, ki ne samo pri plesalcih, temveč tudi pri gledalcih ali samo poslušalcih njegovih melodij zbuja veselje in notranje ugodje ter vpliva nanje s pozitivno energijo. Priljubljenega je naredil njegov preprosti menjalni korak, ki, izveden v skladnosti z ritmom melodije, ustvarja vtis valovanja vrtečih parov. Za valček ni potrebno velike plesne spretnosti in se ga je mogoče dokaj hitro naučiti, saj nima zapletenih figur, ki terjajo ure učenja. In korak je bilo mogoče poenostaviti, ne da bi se zgubilo valovanje, zaradi česar so se razvile nekatere variante. Kot parni ples, za katerega je značilna dominantna plesalčeva vloga, v katerem plesalec drži plesalko kakor v objemu in sta zato ves čas plesa v tesnem stiku, je v začetku svojega rojstva zbuja zgražanje in pomisleke, vendar mu je prav ta značilnost tudi pomagala, da je preplaval meščanska in podeželska plesišča po Evropi in jih do danes ni zapustil. Čeprav da sta od nastanka valčka minili dve stoletji, še danes plesalcem ob njem zaigra srce in še vedno uživajo, ko se zavrtijo in prepustijo njegovemu ritmu.

Summary

The Waltz as a Slovene Folk Dance

The changes in social relations that took place after the French revolution affected social behavior in people's private life as well as at public events such as parties, village festivities and large balls. The waltz appeared like a storm at the end of the 18th century, an emotional outburst of the heart and soul and a true expression of romanticism. Opinions differ on the origin of the waltz. Its beginnings are certainly to be sought in village dances usually danced in southern

⁵⁸ M. Ramovš, *Polka je ukazana Plesno izročilo na Slovenskem. Od Slovenske Istre do Trente, 1. del*, Ljubljana 1998, 19–21.

⁵⁹ Arhivu ZRC SAZU.

German lands. Although often denoting the same dance, these dances were called by different names, for instance the *Dreher*, the *Schleifer*, the *Deutscher*, the *Ländler* or the *Schwäbischer*. The circle waltz is none other than the separated and independent final figure of the *Ländler*, which, following a brief game of courting and dodging, brings the couple together into a tightly embraced dance in a circle. In the mid-18th century the waltz, although not yet known under that name, must have been widespread and very popular in rural areas. Since the second half of the 18th century town dance halls began to welcome the *Deutsche* and the *Schleifer*, both of which were already similar to the waltz. They fascinated the younger urban population that was searching for connections both with the culture of the countryside as well as the courts. The new social dance reached its first peak of popularity at the end of the 18th century, and also acquired the name the *Waltzer* (waltz). This urban environment with its polished wooden floors changed the nature of the dance both choreographically and musically. The tempo escalated and the hopping steps transformed into slides. Crucial for these changes were the compositions of Viennese musicians such as Lanner, Strauss and sons, and other masters. Dubbed the *Viennese Waltz*, the dance began its victorious journey and after 1825 blossomed for the second time.

A characteristic feature of the waltz is that the dancing couple revolves around their own axis while simultaneously moving forward along a circular line until reaching the point of origin. Every revolution consists of six steps over two $3/4$ bars, each bar therefore involving three steps. In Germany, the rural waltz held on to its slower form and was influenced by the faster urban waltz only in the late 19th century. In addition, the countryside preserved its substantially richer dance forms; German and Austrian sources quote six different kinds.

The waltz probably emerged in Slovenia at the end of the 18th century, or at least by the beginning of the 19th century. Like other dances, the waltz was brought to Slovenia by travelling craftsmen, soldiers and students. First evidence of the waltz can be found in the answers to a questionnaire initiated by archduke Janez and sent out to all draft regions of the then-existing duchy of Štajerska between 1811 and 1842, and the answers to a circular on dress culture, festivities and dance that had been sent out to the five departments of the Ljubljana district before the intended visit of emperor Ferdinand in Ljubljana. It is evident from the answers written down by German administrators that the dance was in general use at the time and that the waltz, along with other German dances, had already replaced the local dances. The waltz, however, was still most commonly called *der deutsche Tanz* or *der Deutsche*, and only rarely the *Waltzer*. Unfortunately there is no data on the waltz as a folk dance in the second half of the 19th century, even though it was undoubtedly already firmly established in the repertoire of rural musicians and danced at village public and private dance festivities. It is evident from the data before the First World War that by that time the waltz had already become one of the most popular dances. Yet those whose task it had been to fill in the questions in the 1906 «Questionnaire on Folk Songs, Music and Dances» (mailed by the Slovene Folk Songs Collection Committee) did not consider the waltz a «folk» dance, but categorized it as an «ordinary» dance. On the basis of field research data collected after the Second World War it has been established that in the time between the two World Wars the waltz and the polka were undoubtedly the most popular dances in Slovenia, and have remained the most prominent rural dances in Slovenia to this day.

According to available sources and the documented variants of the waltz that were danced in the rural areas of Slovenia at least up to World War II, we can say with certainty that in the late 18th and the first half of the 19th centuries Slovenia came to know and dance the original forms of the German waltz; by mid-19th century the Viennese waltz reached only urban dance floors. The dance form of the waltz as is known from the records from the period after World War II therefore matches the original in many ways. Like elsewhere, the most original form of the waltz in Slovenia involved *sidestepping* in which the dancing couple takes six small even steps in two measures, their feet in full contact with the ground, and then spin once while moving forward and to the left in a circle. The most common was the form with two *switch-steps*. Less skilled dancers performed the simpler form, formally dubbed the *sliding waltz*. Characteristic of this form was that on the first quarter-note in every measure the dancers executed a step, preceded by a slight

bending of the knees, while the unweighted foot slid towards the still-standing, weighted one; the latter then lifted on its toes on the 2nd quarter-note while the toes of the unweighted foot touched the floor next to the other foot. On the 3rd quarter-note the entire weighted foot was placed on the ground again, and the other foot prepared for the next step. A special form was the *hopping waltz* in which the dancing couples were spinning with two hopping steps in two measures while moving forward in a circle. Another popular form, which was similar to the last one, was the one in which instead of hopping the dancers lifted only the front of the foot on the 2nd quarter-note and brought the entire foot on the ground again on the 3rd quarter note; this gave the impression of a vertical bounce. The waltz danced in the above-mentioned ways was mainly danced as an independent dance, but occasionally it became part of dances with a double character. The waltz is still extremely popular in rural parts of Slovenia, where it is mostly performed with the switch-step or as the sliding waltz by the less skilled dancers. Other forms have been forgotten. Since the crowded dance floors no longer allow for the dance to be performed lined up in a circle the intensity of the spin is now lesser. The couples usually spin to the right and only very skilled dancers venture to the left.

When the waltz, along with the polka, became the most popular dance in the rural dance repertoire it also acquired a ritual function previously held by the *štajeriš*. This usually happened at a wedding (solo dance of the principal wedding couples at the beginning of the wedding, dance of the bride and groom in the course of taking down the bride's wreath at midnight or at the end of the wedding, honorary dance of the bride and groom at the wedding celebration, solo dances of the principal wedding couples), at dance festivities after group work (dance with nose-gays after flax dressing or after having prepared strewing for the cattle) or as the opening dance at public dance events, especially in the western part of the Slovene national territory.

As a dance for couples, characterized by the dominant function of the male dancer who holds his female partner as if in an embrace and is thus in close contact with her body throughout the dance, the waltz initially provoked indignation and scrutiny. Yet this very characteristic helped it flood the urban and the rural dance floors of Europe, where it has remained ever since. Even though it originated two centuries ago this dance still lights up the hearts of dancers who to this day gladly take a spin and surrender to the rhythm of the waltz.